

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คนไทย 63 ล้านคนในปัจจุบัน มีความแตกต่างกันในหลายๆ มิติ เช่น เชื้อชาติ ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประมาณร้อยละสิบของคนไทยนับถือศาสนาอิสลาม มากเป็นอันดับ 2 รองจากศาสนาพุทธ (สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล 2551) วิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมจึงเป็นวัฒนธรรมกระแสรองในประเทศไทย ด้วยความมุ่งมั่นในหลักศรัทธาหลักปฏิบัติและหลักคุณธรรม ทำให้ชาวไทยมุสลิมใช้ชีวิตอย่างมีความสุข มีสันติ มีระเบียบวินัย ให้อภัย ไม่ประมาท ไม่ฟุ้งเฟ้อ ลุ่มหลง และอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนกับชาวไทยทุกศาสนา

การยึดมั่นในหลักศรัทธา หลักปฏิบัติและหลักคุณธรรม ช่วยให้ผู้มุสลิมดำเนินชีวิตไปอย่างมั่นคง มีสติและมีการเตรียมพร้อมในทุกๆ ด้าน ทำสิ่งที่ถูกต้องโดยไม่ต้องมีผู้ตรวจสอบและไม่ตั้งตนเป็นผู้ตัดสินคนอื่น เป็นการรับผิดชอบต่อสังคมโดยเริ่มต้นที่ตนเองก่อน ตามปรัชญาแนวคิดที่ว่า ทำดีตามแนวทางของอิสลาม เพื่อความสุขที่ยั่งยืนในโลกหน้า ความคาดหวังสูงสุดของมุสลิม คือ เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้า (จรัล มะลูลีม, 2550) ดังนั้น มุสลิมจึงมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ตัดสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไป เพื่อให้ไม่ลุ่มหลงไปกับกิเลสไม่หลงไหลในภาพมายาลวงตา

มัสยิด เป็นสถาปัตยกรรมอิสลามที่สร้างขึ้น ภายใต้นโยบายของศาสนาอิสลามมีต้นแบบมาจากมัสยิดในนครมะดีนะห์ของท่านศาสดามุฮัมมัด ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 7 มัสยิดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางกิจกรรมของชุมชนและเมือง เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของมุสลิม และมัสยิดก็มีฐานะเป็นบ้านของพระเจ้า มัสยิดแต่ละแห่งในโลกถูกสร้างขึ้น ตามแนวคิดหลักที่เหมือนกัน แต่มีรูปแบบและรายละเอียดปลีกย่อยที่หลากหลาย แตกต่างกันไปตามปัจจัยของแต่ละท้องถิ่น แต่ละยุคสมัย เช่น อิทธิพลทางการเมือง การปกครอง ความรุ่งเรืองของเศรษฐกิจ บริบททางสังคม สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติ ความเชื่อของท้องถิ่น ความเชื่อที่แตกต่างกันของสำนักคิดในนิกายต่างๆ

ในงานสถาปัตยกรรมมัสยิดและศิลปะอิสลาม ต้องใช้ความคิดรวบยอดเป็นตัวกำหนดแนวทางที่ต้องการสื่อสาร และใช้องค์ประกอบทางทัศนศิลป์เป็นเครื่องมือในการแสดงแนวคิดนั้นๆ ออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม การใช้ความหมายของคำสอนที่อยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานเป็นแนวคิดใน

การออกแบบโครงสร้าง เพื่อให้มีภาพลักษณ์ที่เป็นเอกภาพเดียวกัน ในทุกๆ ส่วนของมัสยิดจะมีจุดมุ่งหมายและสอดคล้องกับคุณค่าที่แฝงอยู่ของแนวคิดนี้ๆ ในศาสนาอิสลาม มัสยิดเป็นบ้านของพระเจ้า เป็นศูนย์รวมของมุสลิม เป็นที่ๆ มีความงดงามสูงสุด ทำให้ศิลปะอิสลามหรืองานประยุกตศิลป์ต่างๆ มักจะเกี่ยวข้องกับมัสยิดและปรากฏเป็นส่วนหนึ่งของมัสยิดเสมอศิลปกรรมที่ปรากฏในมัสยิดจึงเป็นสิ่งที่ได้รับการยอมรับว่า มีความสอดคล้องกับหลักศาสนา มีคุณค่าและความงามตามแบบฉบับของอิสลาม เมื่อพิจารณาศิลปะอิสลาม จะเห็นว่าประกอบขึ้นจากองค์ประกอบที่ ในฐานะสถาปัตยกรรม ทัศนศิลป์และหัตถศิลป์

ปัญหาของการวิจัย

ศาสนาอิสลามเข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย เจริญรุ่งเรืองสูงสุดในสมัยอยุธยา ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ มุสลิมในกรุงเทพฯ มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์มากขึ้น เช่น มุสลิมจากดินแดนอาหรับ - เปอร์เซีย มุสลิมอินโด - มลายู มุสลิมอินเดีย - ปากีสถาน มุสลิมจาม - เขมร และมุสลิมจีน ไม่ว่าจะเชื้อชาติใดมุสลิมจะมีแนวคิดทางศาสนาแบบเดียวกัน แต่จะมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ต่างกันไป ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนและตามสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ ความที่มุสลิมมีความยึดมั่นในการดำรงชีวิต ทำให้รูปแบบของศิลปกรรมที่ใช้ประกอบมัสยิดมีรายละเอียดที่ต่างกัน

จากข้อสังเกตข้างต้น ทำให้เห็นประเด็นในงานวิจัยศิลปกรรมและประยุกตศิลป์ที่ใช้ประกอบมัสยิดว่า มีความแตกต่างกันตามยุคสมัย ตามรูปแบบศิลปกรรม ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละชาติพันธุ์และตามบริบทของสังคมไทย โดยใช้แนวคิด (Concept) และใช้องค์ประกอบทางศิลปกรรม (Art Elements) เป็นตัวนำเสนอรูปแบบศิลปะอิสลามที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามนำการวิจัย ว่า

1. ยุคสมัยของจักรวรรดิอิสลามและวัฒนธรรมดั้งเดิมของมุสลิมแต่ละชาติพันธุ์ มีอิทธิพลต่อรูปแบบศิลปกรรมอิสลามในมัสยิดในกรุงเทพฯ อย่างไร
2. ศิลปกรรมอิสลามในมัสยิดยุคปัจจุบันในกรุงเทพฯ มีรูปแบบอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบของศิลปกรรมอิสลาม ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมมัสยิดในกรุงเทพฯ

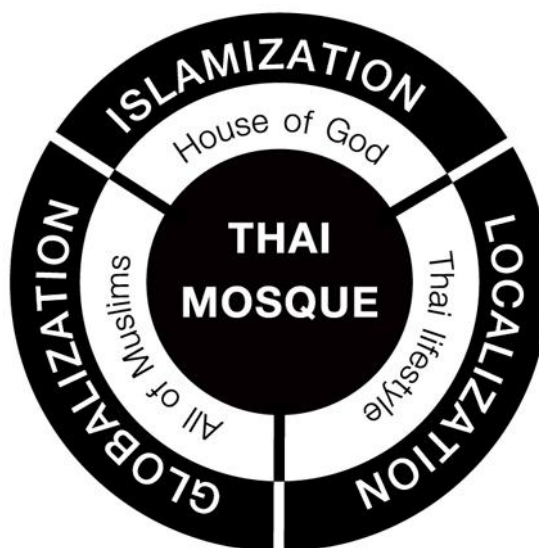
ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมมัสยิดในกรุงเทพฯ ในมิติที่เกี่ยวกับรูปแบบ ยุคสมัย แนวคิดและปัจจัยแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบ

กรอบแนวความคิดของการวิจัย

การวิจัยนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาแนวคิดและรูปแบบของศิลปกรรมอิสลามที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดในกรุงเทพฯ ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยนี้ มีขอบเขตอยู่ในเรื่องต่างๆ ที่สามารถใช้ตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ดังนี้

1. อิสลามิวัตน์ (Islamization) ที่เกี่ยวข้องกับหลักการทางศาสนาและศิลปกรรมอิสลามที่ปรากฏอยู่ในมัสยิด มุสลิมจะให้ความสำคัญกับมัสยิดเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นบ้านของพระเจ้า เป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นสิ่งปลูกสร้างที่แสดงถึงความงามของอิสลาม
2. โลกาภิวัตน์ (Globalization) ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและองค์ประกอบทางศิลปกรรมที่เป็นปัจจัยในการสร้างมัสยิด มีอิทธิพลต่อรูปแบบและการสื่อภาพลักษณ์ ในปัจจุบันมัสยิดในซีกโลกตะวันตก มีรูปแบบที่สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่และความเป็นสากล
3. ท้องถิ่นิวัตน์ (Localization) ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิม เพราะมุสลิมในแต่ละประเทศมีเชื้อชาติที่ต่างกัน ทำให้มีวัฒนธรรมตามชาติพันธุ์ที่ต่างกัน จึงแสดงออกมาทางศิลปะในมัสยิดที่ต่างกัน

แผนภูมิที่ 1.1 แสดงกรอบแนวความคิดของการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ จะใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสำรวจ ศิลปกรรมในมัสยิดในกรุงเทพฯ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านศิลปกรรม และวัฒนธรรมอิสลาม เพื่อหารูปแบบของศิลปกรรมอิสลามในมัสยิดในกรุงเทพฯ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะใช้ในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1. กลุ่มตัวอย่างที่เป็นข้อมูลหลัก คือ ศิลปกรรมในมัสยิดในกรุงเทพฯ และ ผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ ความสามารถทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมอิสลามและทางด้าน สังคมของชาวไทยมุสลิม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ

2.1 แบบสำรวจรูปแบบศิลปกรรมอิสลามในมัสยิด

2.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง คำถามจะเขียนขึ้น มาจากการประมวลข้อมูล ประเภทเอกสาร ในประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ รูปแบบของศิลปกรรมและ วัฒนธรรมอิสลาม

3. สถานที่ทำการวิจัยและเก็บข้อมูล คือ มัสยิดในเขตกรุงเทพฯ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้ในเรื่องรูปแบบและยุคสมัยของมัสยิดในกรุงเทพฯ
2. ได้องค์ความรู้ในเรื่อง แนวคิดและปัจจัยแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบศิลปกรรม อิสลามที่เกี่ยวข้องกับมัสยิดในกรุงเทพฯ
3. เป็นฐานข้อมูลในการเผยแพร่ความรู้ เรื่องศิลปกรรมอิสลามในประเทศไทย

นิยามคำศัพท์

อิสลาม (Islam)	หมายถึง ศาสนา แนวคิดและวิถีชีวิต แบบอิสลาม
ศิลปะอิสลาม (Islamic Art)	หมายถึง ศิลปะที่ถูกสร้างขึ้น โดยมุสลิม ภายใต้แนวคิดแบบอิสลาม
มัสยิด (Mosques)	หมายถึง สถานที่ประกอบกิจกรรมทาง ศาสนาและทางสังคมของชาวมุสลิม

[5]

อิหม่าม (Imam)	หมายถึง ผู้นำทางศาสนาประจำมัสยิด
คอเต็บ	หมายถึง ผู้นำในการละหมาดและเทศนา
บิหลัน (Bilal)	หมายถึง ผู้ป่าวประกาศเมื่อได้เวลาละหมาด
อิวาน (Iwan)	หมายถึง ซุ้มประตูทางเข้ามัสยิด
มิหฺร็อบ (Mihrab)	หมายถึง ซุ้มด้านในมัสยิด เป็นตำแหน่งระบุทิศในการทำละหมาด
มินบาร (Minbar)	หมายถึง แท่นธรรมาสน์สำหรับเทศนาธรรม
ละหมาด (Salah)	หมายถึง การทำกิจกรรมทางศาสนาวันละ 5 ครั้ง ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติ 1 ใน 5 ประการของอิสลาม